

DOI <https://doi.org/10.32405/2308-8885-2019-1-2>

УДК [37.7] : 7.316.77

Лупак Наталія Миколаївна,

кандидат філологічних наук, докторант кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна, lupak@elr.tnpu.edu.ua

ХУДОЖНЯ КОМУНІКАЦІЯ В ПЛОЩИНІ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ: ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА, ІННОВАЦІЇ

Акцентовано на ролі мистецької освіти як важливого чинника формування художнього пізнання майбутніх учителів мистецьких спеціальностей. Здійснено теоретичний аналіз феномена «художня комунікація» в контексті розвитку сучасної мистецької освіти. Обґрунтовано особливості художньої комунікації (крізь призму взаємодії суб'єктів і об'єктів мистецької діяльності) як специфічної форми передачі інформації художніми засобами. Виявлено нові грані мистецької освіти, пов'язані з інтенсивним розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, поширенням цифрових систем електронного зв'язку, розширенням Інтернет-мережі тощо. Окреслено новий тип художньої комунікації – віртуальний. Наведено приклади інноваційних форм художньої комунікації, здійснюваної в умовах вищого навчального закладу, як важливого чинника у формуванні комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей.

Ключові слова: художня комунікація, мистецтво, мистецька освіта, суб'єкт і об'єкт комунікації, віртуальна реальність, художнє пізнання.

Постановка проблеми. Звернення сучасної педагогічної науки до онтологічних основ розвитку людини зумовило необхідність формування нового змісту освіти, проектування психологічно сприятливих умов для особистісного саморозвитку та самовизначення, упровадження ефективних навчальних технологій з метою активізації процесу усвідомлення нових знань і смислотворення в міжсуб'єктній комунікативній

взаємодії. Сьогодні очевидним є те, що зміна ціннісних орієнтирів, переоцінка пріоритетів, форм колективної діяльності, спровоковані надпотужним впливом інформаційного середовища, змінили становище людини та спосіб її мислення. У нестабільному середовищі вона намагається гармонізувати свої особистісні сфери (емоційну, інтелектуальну, когнітивну, мотиваційну, естетичну тощо) власними силами. Першочергове завдання освіти полягає

в компетентнісній допомозі людині в період її становлення.

В контексті реформування освітніх парадигм важливе місце займає мистецька освіта, у площині якої розгортається особливий вид комунікації – художній – зі специфічною формою взаємодії її учасників. Художня комунікація (як цілісний вид діяльності з інтелектуальною та емоційною складовою) створює сприятливі умови для розвитку потенційних креативних можливостей особистості шляхом одухотвореного способу навчальної дії (проживання і переживання дії), націленої на усвідомлення власного «Я», що в повній мірі відповідає гуманітарному характеру сучасної педагогічної освіти з її гуманістичним спрямуванням.

Реалізація в загальноосвітніх закладах змістової лінії «Комунікація через мистецтво» (освітня галузь «Мистецтво») передбачає насамперед формування в учнів майстерності презентувати власні мистецькі досягнення, уміння спілкуватися з іншими через мистецтво та з мистецтвом, усвідомлено насолоджуючись розмаїттям міжмистецької взаємодії (інтермедіальний аспект). Сучасна мистецька освіта зазнає метаморфоз, які пов'язані з впливом технологічних досягнень інформаційного суспільства, поширенням цифрових систем електронної інформації, розширенням Інтернет-мережі, зануренням у кібернетичний простір буття віртуальних об'єктів тощо. Виникає новий тип художньої образності (віртуальний), а відтак з'являються специфічні форми художньої комунікації, які викликають інтерес і захоплення в молодого покоління (на відміну від старшого), проте майже не застосовуються в навчальній мистецькій діяльності закладів освіти, адже потребують наукового обґрунтування та апробації. Тому і в теоретичному, і в практичному аспектах розробка та впровадження нових форм художньої комунікації в навчально-педагогічний процес є актуальним і доцільним.

Аналіз досліджень і публікацій. Комунікацію як явище культури досліджували Д. Белл, Д. Гавра, А. Етціоні, М. Кастельс, М. Маклюен, Е. Масуд, Р. Мінь, М. Постер, Д. Робертсон, О. Тоффлер та

ін. Вчені обґрунтували думку про те, що комунікація є основною детермінантою економічного, соціального та культурного розвитку суспільства, а зміна каналів комунікації зумовлює зміну сприйняття світу. Широкий спектр комунікативних явищ є предметом сучасних наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних учених (Ф. Бацевич, Е. Гріффін, П. Зернецький, Д. Камерон, Т. Копилова, І. Корольов, О. Криницька, П. Лазарсфельд, Г. Лассуел, К. Левін, Л. Маєвська, А. Мартинюк, І. М'язова, Г. Онуфрієнко, Г. Почепцов, М. Прищак, Л. Солошук, Л. Станкевич, Н. Формановська, К. Ховленд, Ф. Шарков, О. Яшенкова та ін.). Комунікацію як педагогічну проблему досліджували і продовжують аналізувати в умовах інформаційних змін І. Бех, Н. Бутенко, М. Вашуленко, Н. Волкова, Н. Голуб, Р. Даниляк, І. Зязюн, Т. Левченко, С. Мусатов, В. Паращук, О. Семенюк, Л. Скуратівський, В. Федорчук та ін. На важливості застосування сучасних інформаційно-комунікативних технологій в освіті акцентують В. Биков, І. Богданова, І. Дичківська, А. Нісімчук, О. Падалка, О. Пехота, А. Прокопенко, П. Решетников, Ю. Харламов, О. Янкович та ін. Проблему формування комунікативних умінь у професійній педагогічній діяльності в умовах сьогодення вирішують М. Богданова, І. Єсенгалієва, І. Комарова, С. Макаренко, А. Москаленко, І. Тимченко та ін. Художня комунікація є предметом міждисциплінарних дискусій у царині педагогічної освіти, зокрема мистецької, та актуальною проблемою наукових пошуків, пов'язаних із передачею інформації, закодованої в мистецьких формах. Цю проблему досліджували і продовжують обґрунтовувати: Б. Асаф'єв, О. Берегова, Л. Гаврилова, В. Козакова, Л. Кондрацька, Ю. Конькова, М. Крупа, І. Кулка, Л. Лазарева, Г. Локарева, Л. Мар'їна, В. Медушевський, Є. Незайкинський, О. Семенець, Н. Хараман та ін.

Метою статті є виявлення особливостей художньої комунікації крізь призму взаємодії суб'єктів і об'єктів мистецької діяльності як специфічної форми передачі інформації засобами мистецтва та окреслення нових граней мистецької освіти – важливого чинника формування художнього пізнання в освітньому середовищі.

Виклад основного матеріалу. Комунікація через мистецтво як спосіб співбуття людини зі світом у різноманітних чуттєвих формах взаємодії дає можливість отримати знання і досвід через особистісне переживання та самопізнання. Мистецька освітня галузь у контексті формування нової української школи акцентує на важливості ідентифікації власного «Я» через співучасть із творчістю «Інших» у різноаспектних ракурсах комунікації з метою комфортного існування в мультикультурному середовищі. Комунікація через мистецтво, яка забезпечує передачу та усвідомлення найважливіших загальнокультурних цінностей, формування духовних основ особистості, тлумачиться як художня. Аналіз досліджень щодо визначення поняття «художня комунікація» засвідчує схожість підходів до його трактування, зокрема виокремлення факту взаємодії, без якого будь-яке спілкування втрачає сенс. Так, О. Берегова вказує на взаємодію між *художником-творцем і читачем (слухачем, глядачем)* [2], В. Козакова актуалізує зв'язки: *автор (митець) – дійсність, автор (митець) – реципієнт, автор (митець) – художній процес* [6], Є. Незайкинський центральним компонентом художньої комунікації вважає мистецький твір і окреслює взаємодію з ним *автора, виконавця та реципієнта* [13], взаємодію переживань суб'єктів спілкування під час художньої комунікації описував І. Кулка [9]. Л. Лазарева трактує художню комунікацію, як складну систему та виокремлює окремі цикли: *суспільство – митець, митець – твір мистецтва, твір мистецтва – споживач (реципієнт)*, які побутують в історичному вимірі часо-просторових, оцінних і смислових координат (взаємодія твору мистецтва з тією чи іншою епохою). Дослідниця зазначає, що «окремих творів мистецтва створюється, як правило, однією людиною або групою осіб, мистецтво як соціально-комунікативна система створюється суспільством у ході його історичного розвитку. Таким чином, соціально-комунікативний підхід дає можливість розглядати мистецтво як систему, не обмежену рамками конкретної епохи, а в межах всієї історії суспільства» [10, с. 97]. Обґрунтовуючи

ідею формування Людини Культури, В. Біблер вказує на особливий тип спілкування: *учень (слухач, глядач, читач, співавтор) – мистецький твір* (своєї чи іншої) культури, яку презентує автор. Учений констатує, що «у цьому плані відносини «автор – учитель, читач – учень» мають бути виключені цілком і повністю» [3, с. 169]. Спілкування з твором мистецтва, на думку В. Біблера, «залучає нас до особливого, неповторного світу, який раніше ніде не існував, у якому ми починаємо жити і з яким – уже одивненим – починаємо спілкуватися» [3, с. 169]. Погоджуємося з думкою науковця про те, що у такій комунікативній взаємодії інтимного характеру зовсім не важливо, чи твір буде мати повчальний характер, чи змусить учня (реципієнта) щось/когось наслідувати, важливим є особистісний вибір і право на власні судження кожного, хто долучився до такої взаємодії.

У контексті нашого дослідження необхідно звернути увагу на важливий компонент – *образ автора* мистецького твору, який визначає взаємозв'язок і увиразнює взаємодію всіх його елементів. У художній комунікативній моделі ця позатекстова даність як філософська субстанція (естетично-філософська концепція М. Бахтіна) виявляється не лише в усіх елементах тексту, що створює ефект присутності автора, а й глибоко проникає у внутрішній світ (свідомість і підсвідомість) того, хто сприймає, що за умови унісонних вібрацій їхніх свідомостей «замикає» контактне коло комунікаторів згідно з природою художньої творчості. У такому випадку художня комунікація забезпечує художнє пізнання, яке реалізує «своєрідний «вихід за межі мистецтва» в усі інші сфери знання і життя загальному» [7, с. 125].

«Образ автора» як категорію комплексного дослідження мови художнього тексту обґрунтувала М. Крупа, здійснивши його лінгвістичний аналіз. У розробці зазначеної нами проблеми теоретичні засади лінгвістичної природи категорії «образу автора» слугують методологічною основою аналізу будь-якого мистецького твору як знакової системи зі специфічною художньою мовою. *Мова художнього твору* (згідно з

концепціями В. Виноградова, М. Крупи) розглядається як цілісний естетичний об'єкт, а образ автора – це образ особливого типу, це письменник (митець) і його свідомість: світоглядна, концептуальна, мовна [8, с. 47]. Поняття вищого порядку – *цілісний образ митця (термін Ю. Шевельова)* – як і сам підхід до аналізу мови художнього твору, засвідчує: у дослідженні таїнств художньої творчості мають кооперуватися суміжні науки, споріднені із вивченням художньої діяльності людини [8, с. 49].

Науковці, які досліджують художню комунікацію (в мовному, соціокультурному, історичному, мистецтвознавчому, психолого-педагогічному аспектах) [2], [3], [4], [9], [10], сходяться до думки, що мистецький твір як специфічна форма інформації, до якого долучається реципієнт-споживач (за умови емоційного резонансу), є вказівкою на зв'язок між *автором і реципієнтом (в освітньому середовищі це учень, вчитель, викладач, студент)*, опосередкований винятково художніми засобами комунікації. Особливість художньої інформації полягає в тому, що вона «звертається не до однієї, якоїсь конкретно визначеної психічної функції, а до духовного життя людини в цілому», задовольняючи одну з найголовніших потреб самореалізації людини – естетичну [9, с. 252]. І. Кулка вказує на ще дві особливості художньої комунікації, які необхідно враховувати в навчальному процесі мистецької діяльності у формуванні художнього пізнання як пізнання-інтерпретації світу, втіленого в художніх образах. Це стосується зворотного зв'язку в комунікативному процесі, який неможливо спрогнозувати щодо місця, часу чи способу виявлення. Комунікативне коло замкнеться, коли автор (адресант) і реципієнт (адресат) «зустрінуться» в інформаційно-смысловому полі буття тексту для обміну власними думками, переживаннями, сумнівами, захопленнями, враженнями тощо. Звідси впливає третя особливість художньої комунікації, яка полягає в інтерпретації змісту повідомлення. Як і в загальній моделі комунікації (що ніколи не може гарантувати рівноцінний обмін повідомленнями з багатьох суб'єктивних причин),

так і в художній не відбувається цілковитого узгодження змісту інформації. Але у спілкуванні через мистецтво «адресат повідомлення не тільки реконструює його зміст, але й допрацьовує його» [9, с. 253], створюючи умови для появи та розгортання естетичного переживання, пов'язаного з особистим досвідом, розширюючи поле можливих інтерпретацій.

Варто зазначити, що природа мистецького твору передбачає не однозначність, а багатозначність розуміння, що надає йому множинності сенсів, які реципієнт не в змозі охопити в повній мірі, але «ймовірним є те, що до сприйнятого смыслового спектру реципієнт додасть ще деякі свої власні значення, яких не мав на увазі автор» [11, с. 251]. Ця особливість художнього тексту робить його специфічним для кожного, хто вступив із ним у взаємодію, бо щоразу він (текст) набуває нових сенсів і значень, створюючи «віртуальний модус культури» (термін Л. Марьїної). Процес конструювання художньої реальності митцем, яку суб'єктивно інтерпретує слухач, читач, глядач, збагачуючи естетичний індивідуальний і колективний досвід, перетворює комунікацію на гру смислів і свідомостей, у якій учасники змагаються в інтелектуально-духовно-творчих інтерпретаціях. «Смисл і призначення естетичної свідомості полягає в тому, щоб забезпечити кожній людині досягнення внутрішньої гармонії між різнорідними сторонами життя, зводити воедино чуттєві та раціонально-інтелектуальні аспекти сутності людини» [12, с. 110]. Лише такий підхід до мистецької діяльності здатний гармонізувати усі особистісні сфери для реалізації важливої освітньої мети – усвідомлення цілісності картини світу через художнє сприйняття й необхідної потреби – самопізнання через мистецтво.

Інтенсивний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій і глобальний науково-технічний прогрес спричинили економічні, політичні, культурні трансформації, які, безумовно, відобразилися на сутнісній стороні суспільства – комунікації. Змінилися способи взаємодії, швидкість і канали передачі інформації, мова суб'єктів

комунікації, підпорядковані соціальній вимозі – безперервному інформаційному потоку подій. Інтегративні процеси інформаційного суспільства об'єднали в медіальному полі масову комунікацію, класичні мистецькі форми, інтерактивні засоби інформаційних і комунікативних технологій, актуалізували новий тип комунікації – віртуальний. «Віртуальна комунікація є якісно новим видом взаємодії і помітно відрізняється від міжособистісної та масової комунікації. Вона виникла й відбувається в рамках віртуального середовища, тому в першу чергу характеризується можливістю діадичного (двонаправленого) спілкування з великим числом індивідів одночасно» [4, с. 11]. Глобальний характер віртуальної комунікації створив умови для формування універсальних способів взаємодії учасників, які мають змогу спілкуватися в режимі on-line, інтерактивно, діалогічно, будучи одночасно адресантом, адресатом і текстом (джерелом інформації), долаючи географічні, часові, вікові, гендерні, соціальні кордони. В унікальному віртуальному середовищі через комп'ютерні мережі можна стати учасником інтерактивних виставок, зустрічей, форумів, конференцій, майстер-класів, веб-трансляцій тощо з можливістю зворотного зв'язку та долученням користувача до активних дій і реальних переживань. Проте розширення комунікативних можливостей людини засобами новітніх інформаційних технологій не завжди сприяє розширенню її світогляду та усвідомленню знань. Зокрема це стосується учнівської молоді, яка, захоплюючись можливостями мережевої культури, не справляється з тиском інформаційних потоків, надаючи перевагу «кліповому», а не критичному чи художньому мисленню.

Завдання сучасної освіти, зокрема мистецької, полягає в тому, щоб, *використовуючи новий тип аудіовізуальної реальності, корегувати навчальну діяльність у русло співавторства, співтворчості, надаючи ініціативу учневі співпрацювати з текстом* (цифровим і нецифровим) – змінювати, перерформатовувати, доповнювати, замінювати, спрощувати, ускладнюва-

ти його згідно з власними бажаннями, міркуваннями, інтересами, захопленнями, уміннями.

Л. Лазарева, розглядаючи мережеве мистецтво як складову системи художньої комунікації у віртуальному просторі, умовно розділяє його на три групи: 1) традиційне мистецтво в Інтернеті (віртуальні музеї, картинні галереї, Інтернет-бібліотеки, онлайн-трансляції концертів, мистецьких фестивалів, конкурсів тощо); 2) комп'ютеризоване мистецтво в Інтернеті (анімаційні фільми, відеоролики, віртуальні листівки, картини, написані в графічному редакторі, електронна музика, створена за допомогою електронних, комп'ютерних технологій, мистецькі презентації тощо); 3) Інтернет-мистецтво, створене за допомогою сучасних технологій для представлення в мережі, електронна форма існування яких є єдино можливою або помітно кращою за інші (наприклад, мережева література). Користувачі можуть долучитися до таких текстів шляхом колективної творчості, змінюючи або доповнюючи його [10, с. 98–99].

Нові грані мистецтва, які збагачують художню комунікацію, повинні активно входити у практику мистецької діяльності закладів освіти (загальноосвітніх, середніх, вищих), враховуючи інтереси й можливості суб'єктів навчання. Сьогодні учні/студенти можуть ознайомитися з інноваційними формами художньої комунікації індивідуально, не виходячи з дому, або в колективній формі в освітньому закладі у процесі навчальних занять. Педагог лише радить переглянути матеріал за відповідним посиланням, а після його перегляду пропонує поділитися власними враженнями та міркуваннями. Досвід такої практики (факультет мистецтв ТНПУ ім. В. Гнатюка) засвідчує високий рівень зацікавленості студентів (98%) художньою інформацією, сприйнятою в цифровому форматі з використанням комп'ютерних технологій, що уможливає виконання навчальних завдань з урахуванням індивідуальних особливостей творчої активності.

Наприклад, одне із завдань передбачало перегляд виставки американського художника Андрюїда Джонса – митця цифрового мистецтва, представленої

у м. Києві наприкінці 2018 р. Мультимедійна імерсивна виставка під назвою «Samskara» («Безсвідомі враження») є спільним проектом А. Джонса та команди 360ART – фахівців із різних куточків планети (США, Великобританії, Таїланду, України та ін.), на якій представлені понад 70 картин художника, голограми, доповнені проекціями, 18-метрова панорама з творами А. Джонса та повнокупольний кінотеатр-шоу 360. Під час виставки одночасно відбуваються колаборації, майстер-класи, театральні шоу, спільні міні-проекти з митцями різних мистецьких напрямів, інтерактивні лекції, інсталяції, динамічні вистави. Американський митець (знаний як художник-візіонер, «цифровий алхімік», натхненник фільму «Аватар», майстер унікальної техніки *fulldom*) проектом «Samskara» відтворив художніми засобами досвід «занурення» у віртуальну реальність (за допомогою комп'ютерних технологій і відповідних програм), у якій уявляється внутрішнє суб'єктивне бачення довколишнього світу. Головна ідея проекту – показати взаємодію матеріального та духовного первнів, які перебувають у вічному коловороті протистоянь, мотивуючи людину до конкретних життєвих вчинків. Це розповідь про Людину, яка живе у двох вимірах: біологічному та духовному, перемагає себе шляхом очищення за допомогою природних ресурсів: води, світла, землі, повітря, тепла, любові, усвідомлення краси. Це розповідь про Мистецтво, в якому є всі коди: наука, історія, культура, освіта, інтелект, враження, емоції, думки, сила Духу тощо, які переплітаються у взаємодії кольору, світла, звуку, ритму, руху, лінії, створюючи бездоганну ДНК – основу гармонійного Всесвіту. Текст «Samskara» зрозумілий кожному, адже художня комунікація не потребує спеціального перекладу, особливо тоді, коли вона містить інформацію універсального змісту. Висновки, зроблені студентами після різноаспектного обговорення *віртуального* «перебування» на віртуальній виставці стосуються не лише нового формату художніх форм, а й самої суті комунікативного процесу, які сформульовані таким чином: комунікативність – це не лише вміння реалізувати мову в конкретній мов-

леннєвій ситуації, це мистецтво бачити стан, думки, почуття, враження (свої та Інших).

Неоднозначні враження справила інтерактивна лекція на тему «Автор мистецького твору як суб'єкт комунікативної взаємодії», проведена в картинній галереї «Бункермузи» м. Тернополя зі студентами факультетів мистецтв і початкової освіти педагогічного університету в рамках вивчення курсів «Основи сценічного та екранного мистецтва» й «Освітні технології». Студентів, педагогів, науковців об'єднала оригінальна експозиція Д. Дідори (випускника фізико-математичного факультету Чернівецького університету), створена високопродуктивною аркушевою офсетною друкарською машиною KBA Rapida 105 (Німеччина), яка складається з чотирьох секцій з відповідним кольоровим наповненням. Після друку кожного відбитка гумовий вал, який наносить зображення на папір, частково змивається і очищається за допомогою спеціального полотна, залишаючи щоразу дивні, неочікувані візерунки у вигляді плям, смуг, ліній тощо. Це зацікавило юнака, який і поділився своїм захопленням знаходити серед кольорових плям дивовижні образи, представивши своєрідні «полотна» як матеріал для творчих роздумів. Побачене викликало у студентів різні враження, що активізувало процес обговорення та пошуку відповідей на питання: «У чому ж виявляється мистецтво: у можливості німецької техніки чи людській можливості неординарного бачення простих речей і бажанні здивувати себе неочікуваними відкриттями?». «Як працювати з такою інформацією? У чому її смисл?». Ці та багато інших запитань розвивали дискусію щодо проблем творчості, художнього пізнання та суті мистецтва. Проте неочікуваним для педагогів була реакція студентів мистецьких спеціальностей на експозицію, що засвідчило колективне опитування та індивідуальне анкетування. Лише 26 % виявили інтерес, 13 % активізувалися щодо можливостей «домалювання образів», решта 61 % не побачило жодних творчих перспектив інтерпретувати візуальні об'єкти. Натомість студенти немистецьких спеціальностей

виявили стовідсоткову зацікавленість неординарним предметом навчання, продемонстрували високий рівень креативності, про що свідчать їхні творчі роботи (есе, вірші, роздуми-рефлексії, графічні малюнки тощо). Збірний діапазон образів, витворений їхньою уявою, багатогранний – у чорно-сіро-синіх плямах, розмитих на блакитному полотні, вони побачили: скупчення грізних хмар, натовп людей, африканський пейзаж, нічне місто під час дощу, світанок над озером, людей у човнах, оборонні фортеці, недобудовані багатоповверхівки, потяги, які мчать у різних напрямках, «Тайну вечерю», фонтан, передову лінію фронту, багатолюдний ярмарок, народні гуляння, шлях митця тощо. У кожного виникали власні асоціації, враження, почуття, фантазії, які згодом набували окреслених художніх форм. Так наприклад, у результаті творчої діяльності та рефлексії з'явився вірш, написаний студенткою факультету початкової освіти (немистецької, нефілологічної спеціальності) Рудюю Уляною «Моє вечірнє місто»:

*Місто входить у вечір своїми вогнями,
Розгортається сяйво нічних ліхтарів.
Серцю тепло стає від зв'язку, що між нами,
Гасне світло далеке від сонця вгорі.
Ніч надходить, будинки невидні, як башти,
Сяють вікнами, як небеса від зірок.
Деся там душі, яких в цьому місті багато,
І між ними і мною існує зв'язок.*

*Цей зв'язок дає силу це місто любити
Через душ цих, можливо, великий загін.
І прощати його й, коли треба, просити,
І вертатись сюди із далеких країн.
Ось таке моє місто, яке мені рідне.
І, надіюсь, що я йому також рідня.
Мені хочеться бути повік його гідним –
І ми будемо друзями з ним все життя.*

Виконання практичних завдань групами двох категорій (мистецьких і немистецьких напрямків) показало різні результати щодо готовності майбутніх учителів до творчості з нетрадиційними об'єктами мистецької навчальної діяльності. Низький рівень креативності студентів мистецьких спеціальностей і їхня комунікативна неспроможність (натомість високий рівень комунікативної й творчої актив-

ності майбутніх учителів початкової та дошкільної освіти) викликало багато запитань теоретичного та методологічного характеру, розв'язання яких потребує часу та подальших експериментальних досліджень, а також фахових оцінок і висновків. Отже, формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей у закладах вищої освіти, що безпосередньо пов'язане з розвитком їхніх творчих здібностей і можливостей, має бути предметом сучасних наукових досліджень у галузі художньої комунікації, які впливатимуть на ефективне реформування всієї системи освіти, зокрема мистецької.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження проблеми художньої комунікації, зокрема її особливостей у площині мистецької освіти, дозволяє зробити наступні висновки:

1. Художня комунікація як цілісний вид педагогічної діяльності сприяє розвитку потенційних креативних можливостей особистості шляхом чуттєвого переживання навчальних дій.

2. Художня комунікація як важливий компонент мистецької освіти розвивається під впливом сучасних інформаційно-комунікативних процесів, зумовлених науково-технічним прогресом.

3. Художня комунікація передбачає взаємодію не лише суб'єктів, а й об'єктів комунікативного процесу, до яких належать: мистецький твір, образ автора, суспільство, історична епоха, художній процес тощо.

4. Художня комунікація передбачає пізнання-інтерпретацію світу через проживання і переживання конкретних подій і явищ, а також шляхом образного мислення та художнього пізнання.

5. Глобальний характер віртуальної комунікації як нового виду художньої комунікації створив умови для формування універсальних способів взаємодії учасників освітнього процесу, які мають змогу спілкуватися інтерактивно.

6. Нові грані мистецтва, які збагачують художню комунікацію, повинні активно входити у практику мистецької діяльності закладів освіти (загальноосвітніх, середніх, вищих), враховуючи інтереси та можливості суб'єктів навчання.

7. Формування естетичної свідомості в процесі художньої комунікації повинно забезпечувати кожній особистості відчуття внутрішньої гармонії, досягнутої шляхом урівноваження чуттєвого та раціонально-інтелектуального аспектів сутності людини.

Подальші дослідження стосуватимуться обґрунтування інтермедіального виміру мистецтва та з'ясування суті інтермедіальних технологій як інноваційного явища мистецької освіти.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – М.: Искусство, 1979. – 424 с.

2. Берегова О. Комунікація в соціокультурному просторі України: технологія чи творчість? / О. Берегова – Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2006. – 388 с.

3. Біблер В. С. Культура. Діалог культур / В. С. Біблер. – Київ: Дух і літера, 2018. – 368 с.

4. Дзьобань О. П., Мануйлов Є. М. Віртуальні комунікації: до проблеми філософського осмислення сутності / О. П. Дзьобань, Є. М. Мануйлов // Вісник національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – № 3 (26). – 2015. – С. 7–19.

5. Заморкин А. А. Виртуальные коммуникации как социокультурный феномен современности: дисс. ... канд. филос. наук: 09.00.11 / Заморкин Антон Алексеевич. – Ставрополь, 2014. – 222 с.

6. Козакова В. С. Проблема художньої комунікації в культурно-естетичній дійсності: вибрані матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції V культурологічні читання пам'яті Володимира Підкопаєва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.culturalstudies.in.ua/sekcija_s_2_2.php

7. Комаровська О. Мистецтво в новій українській школі: що змінилося? / О. Комаровська // Початкова освіта: методичні рекомендації. – К.: УОВЦ «Оріон», 2018. – С. 122–125.

8. Крупа М. П. Лінгвістичний аналіз художнього тексту / М. П. Крупа. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2005. – 416 с.

9. Кулка И. Психология искусства / И. Кулка; пер. с чешск. Олива И. В. – Харь-

ков : Изд-во «Гуманитарный Центр», 2014. – 560 с.

10. Лазарева Л. М. Художня комунікація та її особливості в сучасному Інтернет-просторі / Л. М. Лазарева // Образотворче мистецтво. – 2011. – № 1. – С. 96 – 99.

11. Лановик М. Б. Теорія відносності художнього перекладу: літературознавчі проєкції / М. Б. Лановик. – Тернопіль : Ред.- видав. відділ ТНПУ, 2006. – 470 с.

12. Марьина Л. П. Виртуальный модус культуры: текст как специальная форма выражения авторского сознания / Л. П. Марьина // Виртуальное пространство культуры: материалы науч. конф. 11–13 апреля 2000 г. – СПб. : Санкт-Петербург. философ. об-во. – 2000. – С. 108–111.

13. Назайкинский Е. В. Логика музыкальной композиции / Е. В. Назайкинский. – М. : Музыка, 1982. – 319 с.

14. Шевельов Ю. Олександр Потебня. Спроба реконструкції цілісного образу / Ю. Шевельов // Українська мова: історія і стилі. – Харків : Основа, 1992. – С. 5–44.

Лупак Н. Н., кандидат филологических наук, докторант кафедры педагогики и методики начального и дошкольного образования Тернопольского национального педагогического университета имени Владимира Гнатюка, г. Тернополь, Украина, lupak@elr.tnpu.edu.ua

Художественная коммуникация в плоскости художественного образования: теория, практика, инновации.

Акцентируется на роли художественного образования как важного фактора формирования художественного познания будущих учителей художественных специальностей. Осуществлен теоретический анализ феномена «художественная коммуникация» в контексте развития современного художественного образования.

Обоснованы особенности художественной коммуникации (через призму взаимодействия субъектов и объектов художественной деятельности) как специфической формы передачи информации художественными средствами. Обнаружены новые грани художественного образования, связанные с

интенсивным развитием информационно-коммуникационных технологий, распространением цифровых систем электронной связи, расширением Интернет-сети и тому подобное. Определен новый тип художественной коммуникации – виртуальный. Приведены примеры инновационных форм художественной коммуникации, осуществляемой в условиях высшего учебного заведения, как важного фактора в формировании коммуникативной компетентности будущих учителей художественных специальностей.

Ключевые слова: художественная коммуникация, искусство, художественное образование, субъект и объект коммуникации, виртуальная реальность, художественное познание.

Lupak N. M., PhD in Philology, Doctoral Student of the Department of Pedagogy and Methodology of Primary and Preschool Education of the Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine, lupak@elr.tnpu.edu.ua

Artistic communication in the field of artistic education: Theory, practice, innovation.

The article focuses on the role of artistic education as an important factor of formation of artistic perception in the educational environment. Theoretical analysis of the phenomenon of “artistic communication” in the context of formation of modern artistic education has been carried out. The purpose of the article is to identify features of artistic communication through the prism of the interaction between subjects and objects of artistic activity as a specific form of information transmission by means of art; to outline new facets of artistic education as an important factor of the formation of artistic perception in the educational environment. The innovative form of artistic communication, implemented in a higher education institution, is an important factor of formation of the communicative competence of future teachers of artistic specialties. Artistic communication as a holistic activity with the intellectual and emotional component creates favorable conditions for person’s development of potential

creative possibilities through the spiritualized way of educational action (living and experiencing in action), aimed at the realization of person’s own self, which fully corresponds to humanitarian nature of modern pedagogical education with its humanistic orientation. Implementing in general education institutions of the content communication line “Communication through Art” (the educational branch of “Art”) provide, first of all, the formation of students’ skills in presenting their own artistic achievements, the ability to communicate with others through art and with art, consciously enjoying the diversity of inter-artistic interaction (inter-medial aspect).

The author concludes that: artistic communication as a holistic kind of pedagogical activity contributes to the development of personality’s potential creative abilities through the sensory experience of educational actions; artistic communication as an important component of artistic education develops under the influence of modern information and communication processes caused by scientific and technological progress; artistic communication involves the interaction not only of subjects but also objects of the communicative process, which include: artistic work, the author’s image, society, historical epoch, artistic process.

Keywords: artistic communication, art, artistic education, subject and object of communication, virtual reality, artistic knowledge.

Стаття надійшла до редакції 04.12.2018 р.